

Motion till riksdagen 2025/26:4129

av Fredrik Olovsson m.fl. (S)

med anledning av prop. 2025/26:240 Nya lagar om elsystemet

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med ett förslag till ett nytt system för s.k. anvisade elavtal i enlighet med vad som anförs i motionen och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

De nya lagförslagen syftar till att harmonisera de svenska lagarna med EU-rätten och det uppdaterade elmarknadsdirektivet som lades fram 2024. Den hittillsvarande ellagen (1997:857) ersätts med två nya lagar: en ny elmarknadslag och en ny lag om elektriska ledningar. En annan del i propositionen handlar om energidelning, alltså möjligheten att tillgodoräkna sig el som producerats i en anläggning utanför elanvändarens egen fastighet. Elanvändare inom samma elområde ska kunna dela förnybar el via det allmänna elnätet.

Socialdemokraterna har inga invändningar mot de lagförslag som rör dessa delar. Förslagen härrör, med vissa modifieringar, från Elmarknadsutredningen (SOU 2025:47) som lade fram sitt slutbetänkande för drygt ett år sedan.

En del av lagändringarna handlar om terminologi för att förtydliga att elnätsföretag har ett systemansvar, vilket enligt regeringen är en förutsättning för att klara Sveriges planeringsmål, 300 TWh till 2045, liksom leveranssäkerhetsmålet. Det svenska elsystemet ska enligt propositionen ha förmågan att leverera el där efterfrågan finns, i rätt tid och i tillräcklig mängd, i den utsträckning det är samhällsekonomiskt effektivt. Omotiverade hinder i elsystemet ska undanröjas för att skapa förutsättningar för en effektiv marknad som främjar konkurrenskraftiga priser. En systemansvarig aktör har ansvar för att överföringssystemet ”på lång sikt kan möta en rimlig efterfrågan på överföring av el”. Regeringen skriver även att ”en effektiv utbyggnad förutsätter att alla

alternativa lösningar för att möta behoven har beaktats, exempelvis införandet av nya system- och marknadsåtgärder”.

För att uppfylla målsättningarna som anges ovan anser dock Socialdemokraterna att det saknas väsentliga delar som också varit föremål för analys och förslag från Elmarknadsutredningen. Utredningen föreslog bl.a. åtgärder som syftar till att stärka möjligheterna för elmarknadens aktörer att hantera sin elprisrisk och vid behov använda s.k. dubbelriktade differenskontrakt för investeringar i fossilfri elproduktion såsom kärnkraft och havsbaserad vindkraft. Vad gäller det senare resonerade utredningen om ett system baserat på upphandling i konkurrens, i kombination med dubbelriktade differenskontrakt.

Regeringen har dock valt att föreslå en finansieringsmodell för riskhantering enkom för ny kärnkraft. Detta på basis av subventionerade lån, garanterat elpris och nu även statligt majoritetsägande i det bolag som ska bygga ny kärnkraft samt statligt finansieringsansvar för fasta kostnader för nytt slutförvar för den/de aktörer som inleder en utbyggnad, i avvaktan på kostnadsdelning och finansieringsansvar om tillräckligt många nya enheter tillkommer (motsvarande totalt 5 000 MW).

Ny kärnkraft bedöms emellertid inte kunna vara på plats förrän i slutet av 2030-talet och Socialdemokraterna har mot bakgrund av behovet av ny fossilfri kraft innan dess efterlyst att kraftslag bör behandlas enligt principen om teknikneutralitet och att regeringen bör återkomma med ett samlat förslag för stöd till ny storskalig fossilfri kraftproduktion. Det är något som vi bedömer som nödvändigt för att klara elektrifiering och arbetstillfällen och kunna ta höjd för en fördubblad elanvändning till 2045. Även frågan om utbyggnad av ny el i förhållande till efterfrågans utveckling över tid är central och något vi menar kräver mer samplanering och statlig styrning.

Regeringen vill även ta bort systemet med s k anvisade elavtal, eftersom dessa avtal ofta blir dyrare för kunderna och kan vara problematiska ur ett konkurrensperspektiv. Elanvändare utan avtal kommer att behöva teckna nya elavtal. Som skydd för utsatta kunder ska den leverantör som har störst marknadstäckning inom ett område vara skyldig att på begäran leverera mot betalning.

Enligt Statistiska centralbyrån var andelen anvisade elavtal 8,6 procent i oktober 2025. Enligt en undersökning av Energimarknadsinspektionen från 2022 (Ei R2022:05) var förekomsten av anvisade elavtal bland företag högst bland de med en till fyra anställda. Branscherna med högst förekomst av anvisade elavtal var bilverkstäder, byggföretag och verksamheter som sysslar med juridik och ekonomi. De flesta av företagen hade en förbrukning under 2 000 kilowattimmar per år, men det fanns också en större andel, 18 procent av tillfrågade företag, med en förbrukning över 20 000 kilowattimmar per år.

För privatkunder var det, enligt samma undersökning, vanligast att de med anvisade elavtal bodde i lägenhet och hade en årsförbrukning under 2 000 kilowattimmar. De flesta av dessa hushållskunder har alltså relativt låg förbrukning, är ofta äldre, har haft avtalet mer än ett år och har i avsaknad av aktivt val, kanske efter en flytt, tilldelats denna typ av avtal. Enligt Elmarknadsutredningen kan påslaget för ett anvisat elavtal i vissa fall uppgå till över 100 procent jämfört med de lägsta priserna som erbjuds i löpande avtal med rörligt pris. Klagomålen från kundkollektivet har ökat.

Förslaget från regeringen innebär att elanvändare aktivt behöver teckna avtal med en elleverantör för att få leverans av el. Den som inte tecknar ett avtal med en elleverantör kommer att stå utan elförsörjning. För den som behöver el kan detta medföra både ekonomiska och hälsomässiga konsekvenser. Regeringen bedömer att risken för att

elanvändare ska stå utan elförsörjning mot sin vilja bör kunna minskas genom informationsinsatser.

Socialdemokraterna motsätter sig att elkunder på detta sätt ska kunna ställas utan elleverans och förordar i stället en reglering av liknande typ som den som gäller i Norge. Modellen innebär krav på regelbunden upphandling av anvisat elhandelsföretag där alla elhandelsföretag får konkurrera om dessa kunder. Elnätsföretaget utser anvisat elhandelsföretag som ska svara för upphandling genom auktion där kunder med anvisade avtal fördelas då elhandelsföretag får konkurrera om att ta över dessa kunder från elnätsföretaget. Detta bör medföra en press nedåt på de priser som gäller för dessa avtal samtidigt som elkunderna är garanterade elleverans. Modellen uppfyller kravet på säkerställande av effektiv konkurrens liksom på icke-diskriminering då anvisningsprocessen är öppen för alla aktörer.

Fredrik Olovsson (S)

Monica Haider (S)

Marianne Fundahn (S)

Daniel Vencu Velasquez Castro (S)

Mattias Jonsson (S)

Isak From (S)